

JUL, JUL,
KVINNORNAS

JUL

24 BERÄTTELSE I ADVENT

ROMANUS
& SELLING

Innehåll

Förord	5
1. <i>December</i>	
Elsa Beskow.....	11
2. <i>Lukten av snö</i>	
Randi Fuglehaug.....	13
3. <i>Spår i snön</i>	
Helena Nyblom	21
4. <i>Hågkomster av min julgran</i>	
Mary Ruefle.....	41
5. <i>Om julen är världen så god</i>	
Anna Wahlenberg	45
6. <i>Jul-tavla</i>	
Moa Martinson	53
7. <i>God jul</i>	
Britt G. Hallqvist	63
8. <i>Pärilhalsbandet</i>	
Dorothy L. Sayers.....	65
9. <i>Herr Tobiasson</i>	
Victoria Benedictsson.....	79
10. <i>Julresan till mormor</i>	
Lise Nørgaard.....	107
11. <i>En julfadäs</i>	
L.M. Montgomery	129
12. <i>Julafton</i>	
Vigdis Hjorth.....	139
13. <i>Sankta Lucia</i>	
Sigrid Elmblad	145

14. <i>Tillys jul</i>	
Louisa May Alcott	147
15. <i>Tidsmaskinen</i>	
Nina Lykke	155
16. <i>Inhopparens julhandling</i>	
Edna A. Collamore	167
17. <i>Julfan – A Christmas carol</i>	
Monika Björk	175
18. <i>Ljudet av något fint</i>	
Britt Karin Larsen	189
19. <i>God Jul</i>	
Regina Lund	195
20. <i>Jul</i>	
Siri Hustvedt	199
21. <i>Ofredsjul</i>	
Lina Nordquist	205
22. <i>Blåsvädret</i>	
Selma Lagerlöf	213
23. <i>Kring julgranen</i>	
Alice Tegnér	227
24. <i>Granen</i>	
Tove Jansson	229

Förord

YUKIKO DUKE

En av min japanska mamma Eikos favoritnoveller var »Granen« av Tove Jansson. Var gång mamma läste den, log hon och fick något drömskt i blicken. Berättelsen om mumintrollens första julfirande fick henne att minnas sin egen första jul i 60-talets Stockholm.

Mamma hade kommit till Sverige för ett jobb, ganska omgäende träffat min pappa Christer och varmt välkomnats in i hans helt vanliga svenska familj. Det året var vintern bister, med bitande kalla vindar och rikligt med snö. Mamma kunde inte förstå varför alla svenskar klagade över vädret. Förstod de inte hur privilegierat det var att få uppleva riktig vinter? Insåg de inte det underbara i att omges av gnistrande, jungfruligt vit snö? Själv kom hon från Nagasaki i det subtropiska södra Japan, en stad som på sin höjd fick en eller två dagar med snö om året. För henne var den romantisk, något lättflyktigt ljuvligt.

Det började lacka mot jul och min farmor Ragnhild gick in med liv och lust för att lära sin unga japanska sonhustru svenska jultraditioner. Mamma, som kom från en buddhistisk familj och därför aldrig hade firat jul, fick stifta bekantskap med en mängd intressanta företeelser.

Luciafirande! »Varför har de nattlinnen på sig? Till och med killarna!«

Pepparkakor! »Har man verkligen peppar i kakor i Sverige? Vad ska det vara bra för?«

Lussekatter! »Varför heter det ›katt‹, bullarna ser ju inte ut som katter?«

Köttbullar med lingonsylt! »Varför har man söt sylt på kött? Fast gott är det!«

Farmors introduktion och alla oförglömliga upplevelser gjorde mamma till en obotlig julromantiker. Redan i månadsskiftet november–december varje år satte hon i gång att julstöka. När doften av kryddnejlika, kanel, pomerans och kardemumma spred sig i lägenheten visste man att det var dags. Då var pepparkaksdegen under tillverkning: själva startskottet för julstöket hade gått. Sedan var det dags för saffransbullar, klenäter, småkakor, engelsk fruktkaka. Därefter lades sillen in, skinkan kokades och griljerades enligt konstens alla regler och slutligen införskaffades en präktig rökt fårfiol.

Min barndoms jular kom att präglas av en godmodig tävlan mellan släktens två matriarker – farmor och mamma – om vem som kunde åstadkomma mest julkänsla i hemmet. »En lukt av lack i huset, av hyacint och gran, och hemligt pappersprassel och mycket marsipan«, skriver Britt G. Hallqvist i dikten »God jul« och precis så doftade det hemma hos både farmor och oss. De båda matriarkerna svingade sina trollspön över december, den mörkaste av månader, och skapade magi.

Åh, den där julmagin! Alla, stora som små, vet vi vad den består av. Det är löftet om några dagar då vardagen övergår i fest och varm gemenskap, då vuxna har all tid i världen för sina barn. Man äter godsaker och leker tillsammans och har barnen tur kanske det ligger en efterlängtd julklapp under granen. Släkt

och vänner kommer på besök och man umgås mer avkopplat än under resten av året.

Det är så de flesta av oss vill ha julen, men det är få förunnat att verkligen få till. Våra förväntningar på julen är ofta så högt ställda att det är svårt att uppfylla dem. Glädjen och julmagin försvinner under tyngden av alla borden och måsten: traditioner som ska upprätthållas till varje pris, dåligt samvete över försummade släktingar och alla pliktskyldiga presentinköp. I antologins tjugofyra texter, skrivna mellan 1887 och 2024, ryms hela spektrumet av känslor inför julen: de goda och hjärtevärmade likaväl som de destruktiva och kravfyllda.

I danska Lise Nørgaards novell »Julresan till mormor« låter författaren en liten pojke berätta om en mardrömslik julresa hans familj gör till mormor på en jylländsk gård. Det är en tragikomisk berättelse om destruktiv julstress och familjemedlemmars krockande önskemål om hur julen bör firas.

I vår familj hade vi tack och lov inga sådana problem. Så länge farmor och farfar var i livet, firade hela släkten hemma hos dem. Farmor dirigerade svärdöttrarnas trafik in och ut ur köket med de rågade faten med godsaker. Maten utgjordes av den märkliga blandning av det tidiga borgerskapets och allmogens julskaffning som utgör det nutida svenska julbordet: allt serverat i samma ordning år efter år. Först bars smörgåsbordets alla läckerheter in: inlagd sill, ostar, vört, julskinka, sylta, revbensspjäll, tunga, korv och dopp-i-grytan. Därefter kom huvudrätten: lutfisk med vitsås och gröna ärtor. Allra sist bars efterrätten in: risgrynsgröt med mandel. Sedan var det dags att ta plats i vardagsrummet där kaffet serverades tillsammans med pepparkakor, konfekt, marsipan, dadlar, fikon och nötter.

Farmor kom från Dalarna och var starkt präglad av att ha upplevt ett Sverige innan folkhemstanken slog igenom. Hon hade

sett lekkamrater auktioneras bort på fattigauktion och arbetslösa statare dra förbi familjens gård med sina flyttlass. Hon såg det inte som en självklarhet utan som en nåd att kunna äta sig mätt. Därför var det viktigt för henne att få fira att familjen hade det bra genom att äta gott till jul.

I den tanken kunde farmor och mamma mötas. Mamma hade upplevt andra världskriget och den efterföljande svälten i Japan. På frågan: »Vill du ha kött eller fisk till middag?» svarade hon nästan reflexmässigt: »Kött, tack.« Det handlade inte om att hon inte tyckte om fisk, det åt hon gärna. Men hon hade fått avstå från att äta kött under en lång period under kriget och minnet av det satt djupt. Krigserfarenheten gjorde att mat var viktigt för mamma: hon ansåg att det bästa sättet att umgås var att dela en god måltid. Mamma lade ner hela sin själ i matlagningen och fnös åt halvfabrikat, som hon ansåg var kvalificerat fusk att använda sig av.

Farmor läste mycket, allra helst Moa Martinson. När någon familjemedlem klagade på att det var för mycket att äta till jul, brukade farmor med darr på rösten återberätta »Jul-tavla« av Martinson. Berättelsen om fattiga, hungriga statare som slaktar två av sin bondes kor för att kunna laga en anständig julmiddag.

Med tiden blev min mamma mer svensk än någon annan svensk. När farmor och farfar hade gått bort, axlade hon jularrangörens roll med stort allvar. Hon tillagade pietetsfullt de rätter farmor hade lagat och serverade dem i exakt samma ordning. Kände hon inte behov av förnyelse och förändring? Nej, hon gjorde faktiskt inte det. Att laga allt precis som farmor Ragnhild hade gjort, var att betyga henne kärlek och vördnad. Dessutom hade mamma en helt egen, japansk högtidsmatsrepertoar att briljera i.

För de flesta svenska familjer infaller några dagar av lugn och stillhet efter annandag jul. Så icke i vår familj. Som många andra

mångkulturella familjer firar vi även en annan stor huvudhögtid: det buddhistiska nyåret. I Japan firas det sedan lång tid tillbaka i enlighet med vår gregorianska, västerländska kalender. För mig och mamma innebar det att vi den 27:e december köpte in det som behövdes för att laga den japanska nyårsmaten: ingredienser som lotusrötter, torkad ansjovis, bambuskott, bovetenudlar och svarta sojaböner.

Mellan den 27:e och den 31:e ägnade vi oss åt att laga japansk mat. Tanken med den japanska nyårsmaten är precis samma som med den västerländska julmaten. Under nyårets tre dagar – nyårsdagen, annandag nyår och tredjedag nyår – ska husmor få vila. Men dessförinnan är det en myriad av rätter som ska tillagas för att sedan dekorativt arrangeras i lackerade fyrkantiga lådor. Så många att det i Japan i dag går att köpa färdiga boxar med nyårsmat: ingen yrkesarbetande kvinna sägs hinna laga ett anständigt nyårsbord. Men mamma och jag var ju tvungna att göra det, eftersom det inte fanns någon färdiglagad mat att tillgå här. Dag efter dag stod vi böjda över kastrullerna och stekpannorna för att laga den till stora delar symboliska maten.

De torkade småfiskarna som vänds ner i sojaknäck och symboliserar god skörd. Torskrommen som man äter för att få många barn. De svarta bönen som man sätter i sig för att bli strävsam. Sötpotatisröran som toppas med gyllene, inkokta kastanjer och symboliserar guld. Bovetenudlarna som har det gamla året i ena änden och det nya i den andra änden.

Tillagandet av nyårsmaten var om möjligt ännu viktigare för mamma än julmaten. Det var helt uppenbart att det för henne handlade om att hålla kvar en liten skärv av hemlandet, av det Japan hon hade lämnat för alltid.

Ett bidrag i den här boken berör just detta: vikten av att upprepa för att hålla kvar. Det är norskamerikanska Siri Hustvedt

som i »Jul« skriver om sitt behov av att göra omtagningar av sin barndoms norska jular. »Julen var och förblir upprepning i min familj; en högtid vi vaktar noga för att den ska förändras så lite som är mänskligt möjligt. /.../ Våra barn har inte lärt sig de norska sångerna, bara några rader här och där. New York är inte Minnesota, ändå är allt likadant: menyn, mandeln och priset (ibland fuskas det, ibland inte, beroende på hur det står till med rättvisan), sångerna och danserna, julklappsutdelningen, hur vi blåser ut det sista ljuset och äter kakor, choklad och andra godsaker.«

Nu när mamma är borta sedan ett år tillbaka och pappa gick bort i början av det här året, känner jag och min familj ett allt större behov av upprepning för att hålla minnena av dem levande. Som Hustvedt skriver: »Våra rörelser, ord och sånger minns rörelserna, orden, sångerna hos de numera döda och de vi var förr, de barn vi var. I julritualerna dansar vi med våra spöken.«

I

December

ELSA BESKOW

Nu är det jul igen,
ja snart är det jul igen,
och då får ingen vara mulen.
Se flingornas vita fall
på gran och björk och tall,
de hjälper oss fint till julen.

Nu drages kälken fram
och torkas ren från damm,
och skidan spännes stramt om foten.
Nog var väl sommarn bra,
men snön är bra att ha,
kom ut och hjälp oss ta emot 'en.

Vi stiger tidigt opp
och bjuder saffransdopp
med ljus i håret på Lucia.
Sen rustas i vart kök
och överallt är stök
från kungens slott till grisens stia.

Och allesammans ska
så många klappar ha,
och därför har vi ryslig brådska.
För nu är det jul igen,
ja nu är det jul igen,
och julen varar ända till påska.

2

Lukten av snö

RANDI FUGLEHAUG

Det finns folk som jobbar med att lukta på bilar.

Han har läst det någonstans. Att en del på Volvo och Audi arbetar heltid med att sniffa efter lösningsmedel, tillsatsmedel och plast, de element som skapar luktbilden i en ny bil. De ger komponenterna i bilens inredning poäng från ett till sex. Ett poäng betyder knappt märkbar, sex betyder outhärdlig. Varje komponent ska inte ha mer än tre. Tydligt märkbar lukt men inte störande på något sätt.

Den här bilen har en perfekt trea, det kände han redan första gången han satte sig bakom ratten.

Under provturen genom stan drog han in nybilslukten om och om igen, lät den kittla i näsan, kittla i magen, höll kvar den i lungorna så länge han kunde.

Han visste genast att det här var hans bil.

Så glad han hade varit den dagen, så stolt.

Det var fyra dygn innan han träffade henne.

Efter det kunde han inte förstå hur lukten i en bil någonsin kunnat räcka för att göra honom lycklig.

Hennes lukt sitter i honom men inte i bilen, som han önskar att den skulle ha gjort. Hon har inte lämnat efter sig något läppstift

eller några chokladpapper i handskfacket, för hon vill inte åka med honom. Hon ska bli barnskyddspedagog och cyklar överallt.

Det är något annat som stör nybilslukten nu när han sitter här ensam bakom ratten och i världen. Något främmande. Lukten är svag, han måste koncentrera sig för att uppfatta den, men den finns här någonstans och den har inte funnits här tidigare.

Utanför vräker snön ner, sikten är dålig, men vindrutetorkarna viftar snabbt och bryskt bort snöflingorna som landar på framrutan. De hinner inte lägga sig.

Han har ofta känt sig som en snöflinga på en framruta.

Men hon har låtit honom ligga kvar.

I tre veckor har han varit i hennes lilla lägenhet, i paradiset.

På kvällarna har de pratat, skrattat, ätit, älskat. På dagarna har han legat kvar i sängen och längtat. Han har gått ut en sväng strax innan hon har kommit hem på eftermiddagarna så att hon ska tro att han har varit i läsesalen han också, att han har varit på universitetet medan hon har varit på högskolan. Men han har inte varit någonstans. Han har varit hemma hos henne, nedkopplad och uppkopplad, vissa dagar har han förlorat, andra dagar vunnit, men inget av det vet hon något om för han har inte berättat för henne vad han egentligen håller på med.

Och mer än han har spelat har han väntat.

Väntat på att hon ska komma hem från skolan, väntat på att hon ska komma ut ur badrummet.

Hon vet inte att han är en snöflinga.

Han borde ha stigit upp för att göra frukost till henne.

Nästan varje morgon har hon tassat ut ur sovrummet, säkert tänkt att han fortfarande sover. Har inte vetat att han är vaken när hon stiger upp och pussar honom på kinden. Att hans hjärta är på väg att spränga sig ut ur bröstet när han ser hennes nakna rygg. Att det enda han vill är att springa efter henne och ropa